
OTÁZKY A ODPOVĚDI: WHISTLEBLOWING

(přenesení směrnice EU do českého právního řádu)

I. ZÁKON O OCHRANĚ OZNAMOVATELŮ

Dne 23. října 2019 vydaly Evropský parlament a Rada (EU) Směrnici 2019/1937 o ochraně osob, které oznamují porušení práva EU („Směrnice“). Pro tyto osoby se vžil výraz „whistleblower“. Smyslem legislativy je usnadnit whistleblowerům podání oznámení a ochránit je před možnou odvetou.

Česká republika přenesla tuto Směrnici do národní legislativy v podobě zákona č. 171/2023 Sb. o ochraně oznamovatelů (dále jen „Zákon“). Zákon byl schválen 20. června 2023 a vstoupí v účinnosti od 1. srpna 2023.

Cílem tohoto newsletteru je poskytnout stručnou informaci o tom, **zda se vás Zákon bude týkat a na co se máte v takovém případě připravit.**

1. Kdo je whistleblower?

Whistleblower je volně přeloženo osoba, která píská na píšťalku (blow = foukat, whistle = píšťalka), která upozorňuje na protiprávní jednání svým oznámením.

2. Na čí protiprávní jednání whistleblower upozorňuje?

Oznámení může směřovat proti jakékoliv osobě, pro niž whistleblower (oznamovatel), byl zprostředkovaně, vykonával nebo vykonává práci nebo jinou obdobnou činnost. Může ale směřovat i proti osobě, se kterou oznamovatel byl nebo je v toliko kontaktu v souvislosti s výkonem práce nebo jiné obdobné činnosti.

Nejedná se tedy pouze o osoby, pro něž pracuje whistleblower jako zaměstnanec, služební poměr nevyjímaje, ale i pro něž vykonává whistleblower práci nebo obdobnou činnost jako OSVČ, brigádník, dobrovolník, stážista či smluvní partner, nebo osoby, u nichž se whistleblower zatím pouze uchází či ucházel o práci. Zákon se vztahuje i na osoby, v nichž whistleblower vykonává účastnická práva (např. akcionář, společník apod.), v nichž vykonává funkci člena orgánu (např. jednatelé, členové představenstva, dozorčí rady apod.), a o osoby v rámci jejichž činnosti vykonává úkoly v jejich zájmu, jejich jménem nebo na jejich účet (např. zmocněnci, prokuristé, obchodní zástupci apod.). Jedná se ale i o obchodní partnery zaměstnavatele, se kterými zaměstnanec přišel v rámci výkonu práce do styku a dozvěděl se přitom o jejich protiprávním jednání.

3. Jaké protiprávní jednání whistleblower oznamuje?

Oproti Směrnici rozšiřuje Zákon oblasti práva, jejichž porušení spadá pod tzv. whistleblowing. Směrnice se vztahuje na porušení unijního práva stručně shrnuto v oblasti veřejných zakázek, finančních služeb, trhů a AML, bezpečnosti výrobků, dopravy, krmiv a zvířat, ochrany životního prostředí a veřejného zdraví, jaderné bezpečnosti, ochrany spotřebitele, soukromí a osobních

údajů, vnitřního trhu včetně hospodářské soutěže a porušení unijního práva ohrožující finanční zájmy EU.

Zákon se oproti tomu vztahuje nejen na oznamování porušení unijního, ale i českého práva v uvedených oblastech. Dále Zákon rozšiřuje věcnou působnost na oznamování jakékoliv trestné činnosti, přestupků, za něž hrozí pokuta ve výši alespoň 100.000,- Kč, porušení předpisů v oblasti daně z příjmu právnických osob, veřejných dražeb, ochrany vnitřního pořádku, života a zdraví.

Pro úplnost je třeba dodat, že se může jednat o nejen o jednání minulé, ale i o jednání budoucí, ke kterému teprve má či může dojít.

4. Komu ukládá Zákon povinnosti?

Zákon stanoví, kdo jsou tzv. povinné subjekty.

(i) Zaměstnavatelé s nejméně 50 zaměstnanci

Mezi povinné subjekty budou patřit všichni „větší“ zaměstnavatelé. Těmi jsou zaměstnavatelé, kteří k 1. lednu daného roku budou mít 50 a více zaměstnanců. Za zaměstnance je považována každá osoba, která vykonává po zaměstnavatele závislou práci na základě pracovní smlouvy nebo dohody o práci konané mimo pracovní poměr (dohoda o provedení práce, dohoda o pracovní činnosti).

Pro úplnost upozorňujeme, že pokud je takový zaměstnavatel současně osobou povinnou podle předpisů o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu („**AML**“), uplatní se odlišná pravidla stanovená těmito zvláštními předpisy.

(ii) Zaměstnavatelé v oblasti pojišťovnictví a financí

Povinnými subjekty jsou také zaměstnavatelé, kteří jsou pojišťovnami, zajišťovnami, zprostředkovateli pojištění, zajištění, anebo spotřebitelského úvěru na bydlení, institucí podle zákona o zaměstnaneckém penzijním pojištění, dále zaměstnavatelé, kteří jsou osobami spadajícími pod vybraná ustanovení o dohledu podle zákona o podnikání na kapitálovém trhu (§ 135 odst. 1 písm. i), p), u), x), za), zc) a zd), anebo ustanovení zákona o investičních společnostech a fondech (§ 534 písm. a) až d). A konečně zaměstnavatelé, kteří jsou ústřední protistranou nebo registrem obchodních údajů podle přímo použitelného předpisu Evropské unie upravujícího OTC deriváty, ústřední protistrany a registry obchodních údajů.

I zde se však přednostně uplatní zvláštní úprava dle AML, pokud jsou tito zaměstnavatelé současně povinnými osobami dle AML předpisů.

(iii) Veřejní zadavatelé

Povinnými subjekty jsou rovněž všichni zadavatelé podle předpisů o zadávání veřejných zakázek. Výjimkou jsou malé obce (do 10 000 obyvatel) a obcemi či kraji zřízené, financované a ovládané nepodnikatelské právnické osoby s méně než 50 zaměstnanci.

(iv) Další veřejnoprávní subjekty

Povinnými subjekty jsou také veřejné orgány vykonávající působnost v oblasti správy daně z příjmů právnických osob nebo správy odvodu za porušení rozpočtové kázně a dále veřejné orgány v oblasti civilního letectví, námořní dopravy, ropy a zemního plynu v pobřežním moři.

Zákon jsou v obecné rovině povinny dodržovat všechny právnické i fyzické osoby, kdy se jedná zejména o povinnost zdržet se vykonání či umožnění odvety vůči whistleblowerovi, šíření chráněných informací o oznámení či identitě whistleblowera či jiného jednání, které by mařilo účel Zákona.

5. Jaké ukládá Zákon povinnosti povinným subjektům?

(i) Vnitřní oznamovací systém

Povinné subjekty musí především zavést tzv. vnitřní oznamovací systém (VOS), prostřednictvím kterého mohou whistlebloweri bezpečně oznamovat protiprávní jednání, a to písemně, ústně nebo na jejich výslovnou žádost i osobně.

Vedení VOS lze outsourcovat. Zaměstnavatelé (kromě veřejných zadavatelů) s méně než 250 zaměstnanci a obce mohou VOS sdílet. Jejich odpovědnost však zůstává zachována v plném rozsahu.

(ii) Určení příslušné osoby

Povinné subjekty musí určit a proškolit konkrétní fyzickou plnoletou a bezúhonnou osobu, která bude přijímat oznámení („**Příslušná osoba**“). Těchto osob může být i více. Příslušná osoba by měla fungovat jako nezávislý prostředník mezi povinným subjektem a whistleblowerem. Příslušná osoba oznámení přijme, posoudí jeho důvodnost a navrhne povinné osobě prostředky k nápravě a prevenci nežádoucího jednání, které bylo předmětem oznámení. Příslušná osoba plní i povinnosti ve vztahu k whistleblowerovi, zejména jej poučí o jeho právech a povinnostech a průběžně jej vyrozumívá o jednotlivých krocích a jejich výsledcích. O oznámeních vede a uchovává záznamy po dobu pěti let, informace chrání před jejich vyjádřením, zejména co se totožnosti whistleblowera týče.

Za činnost Příslušné osoby a dodržování jejích povinností nese odpovědnost vůči třetím osobám povinný subjekt.

(iii) Zveřejnění informací

Povinné subjekty jsou dále povinny zveřejnit určité informace způsobem umožňujícím dálkový přístup (ideálně na svém webu). A sice informaci o tom, jak lze učinit oznámení prostřednictvím VOS anebo Ministerstva spravedlnosti (whistleblower má tomto ohledu na výběr), dále jméno a příjmení Příslušné osoby, její telefonní číslo a adresu elektronické pošty nebo jinou adresu pro doručování.

Poměrně důležité je také zveřejnit, zda povinný subjekt přijímá i oznámení od třetích osob (od oznamovatelů, kteří nejsou s povinným subjektem v žádném pracovním či obdobném vztahu), či nikoliv. Pokud to totiž povinný subjekt výslovně nevyločí, může jeho VOS k oznámením využít kdokoli.

(iv) Ochrana whistleblowerů a jeho okolí před odvetou

Za odvetné opatření považuje Zákon jakékoliv jednání nebo opomenutí v souvislosti s prací nebo jinou obdobnou činností oznamovatele, které bylo vyvoláno učiněním oznámení a které oznamovateli nebo osobě z jeho okolí (viz níže) může způsobit újmu. Patří sem zejména ukončení pracovního poměru, nebo jeho neprodoužení, ukončení či postavení mimo službu, ukončení dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr, kárná a kázeňská opatření, snížení či nepřiznání odměny za práci, přeložení, převedení na jinou práci, změna pracovní doby, negativní pracovní posudek, neumožnění odborného rozvoje, požadavek na lékařské vyšetření, či ukončení smlouvy.

Ochrana se vztahuje nejen na whistleblowerů, ale i na osoby, které mu s oznámením pomáhaly, osoby jemu blízké, jeho zaměstnavatele nebo jiné osoby, pro které vykonává práci, jeho zaměstnance, kolegy a, stručně řečeno, právnické osoby a svěřenské fondy, které jsou s whistleblowerem majetkově či osobně úzce propojeny.

Jak plyne ze shora uvedeného, za odvetu může být považováno prakticky jakékoliv jednání, které se nebude whistleblowerovi líbit. To však neznamená, že by byla uvedená právní jednání jako taková zakázána - whistleblowerovi či jeho příbuznému lze samozřejmě i nadále např. dát výpověď z pracovní smlouvy ze zákonných důvodů, jen bude zaměstnavatel zatížen povinností prokázat, že výpověď nesouvisela s oznámením (důkazní břemeno je přeneseno na povinnou osobu).

6. Jaké hrozí sankce za porušení povinností?

Whistleblowerovi hrozí pokuta až do výše 50 000 Kč, pokud učiní vědomě nepravdivé oznámení.

Příslušné osobě může být uložena za porušení jednotlivých povinností vyplývajících ze Zákona pokuta až do výše 20 000 / 50 000 / 100 000 Kč.

Povinné osobě být uložena za porušení jednotlivých povinností vyplývajících ze Zákona pokuta až do výše 400 000 / 1 000 000 Kč.

Jakékoliv fyzicky či právnické osobě může být za porušení jednotlivých povinností vyplývajících ze Zákona pokuta až do výše 80 000 / 100 000 / 1 000 000 Kč; jedná se např. o vystavení oznamovatele odvetným opatřením nebo umožnění takových odvetných opatření, šíření chráněných informací o oznámení nebo o identitě oznamovatele, ohrožování nebo maření účelu oznámení apod.

Dále je v případě porušení povinností stanovených Zákonem třeba počítat s odpovědností za újmu. Whistleblower a osoby chráněné společně s ním mají právo na náhradu majetkové i nemajetkové újmy, která jim byla způsobena odvetným opatřením.

7. Kdy nastane účinnost Zákona?

Zákon vstoupí v platnost 1. srpna 2023. Pouze pro zaměstnavatele s 50 až 249 zaměstnanci je povinnost zavedení VOS odložena do 15. prosince 2023.

DŮLEŽITÉ POZNÁMKY

Informace uvedené v tomto newsletteru nelze chápat jako vyčerpávající popis relevantní problematiky a veškerých možných důsledků a bez další konzultace na základě nich nelze činit žádná rozhodnutí.

V případě zájmu o podrobnosti týkající se právní úpravy whistleblowingu, zájmu o posouzení konkrétní situace či jakýchkoliv dalších dotazů se na nás neváhejte obrátit.